

თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლები ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციისას

გიორგი ბერიძე*

I. შესავალი

ქართულ სამართლებრივ სინამდვილეში თავდებობა კრედიტის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი ყველაზე მოსახერხებელი ფორმაა, რომლის საშუალებითაც კრედიტორი ახდენს თავისი მოთხოვნების უზრუნველყოფას და დაცვას იმ მხრივ, რომ თუ ძირითადი მოვალისგან თანხას ვერ ამოიღებს, გადახდისუნარიანი თავდებისაგან მოთხოვნის უფლება მას მაინც რჩება. ამასთან, თავად თავდებიც, ვალის გადახდის შემდეგ, იკავებს ძირითადი კრედიტორის ადგილს და ეძლევა შესაძლებლობა, ძირითად მოვალეს მის მიერ გადახდილი თანხის ანაზღაურება მოსთხოვოს.¹

ზოგადად, თავდებობა აქცესორული ხასიათის გარიგებაა, ანუ ის არსებობს მხოლოდ ძირითად ხელშეკრულებასთან ერთად.² თუმცა ბოლო პერიოდში თავდებობის აქცესორული ბმა ძირითად ხელშეკრულებასთან თანდათანობით სუსტდება.³ თანამედროვე სასამართლო პრაქტიკა მას თითქმის სრულიად დამოუკიდებელ ხელშეკრულებად მიიჩნევს. თავდებობას, როგორც სესხის ხელშეკრულებისგან დამოუკიდებელ ხელშეკრულებას, აქვს თავისი ნამდვილობის წინაპირობები, რომელთა დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში, გარიგების ბათილობის გამო, კრედიტორი უზრუნველყოფილი მოთხოვნის გარეშე რჩება.⁴ თუმცა წარმოდგენილი

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, ადვოკატი. orcid.org/0000-0002-9254-0893.

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 905-ე მუხლი.

² რუსიაშვილი გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 891, ველი 3. <lt.ly/UQLq> [10.04.2022]

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2020 წლის 25 ივნისის Nას-401-2019 განჩინება.

⁴ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 ივლისის Nას-726-2019 განჩინება; საქართველოს უზე-

სტატია კონკრეტულად შეეხება თავდების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოთხოვნის უფლების შესაძლებლობას, როდესაც ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციის გამო მისგან მოთხოვნა გამორიცხულია. ამასთან დაკავშირებით უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება მიიღო, რომლითაც სრულიად შეცვალა მანამდე დამკვიდრებული შეხედულება თავდებობის ბუნებასთან დაკავშირებით, ამან კი კრედიტორებს მოქმედების ფართო არეალი გაუხსნა და მოთხოვნის უფლება შესაძლებელი გახდა ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციის შემდეგაც. ეს ყოველივე საშუალებას იძლევა, თავიდან იქნეს გააზრებული კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალებების დანიშნულება და დამოუკიდებელი ხასიათი. თავდებობის ხელშეკრულების მიმართ, სესხის ხელშეკრულებასთან შედარებით, შეიძლება ითქვას, რომ უფრო მაღალი დაცვის სტანდარტი მოქმედებს. საუბარია უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, რომლითაც სასამართლომ სრულწლოვანი პირი, რომელსაც ახალი შესრულებული ჰქონდა 18 წელი, მიიჩნია გამოუცდელ მხარედ თავდებობის ურთიერთობაში და თავდებობის ხელშეკრულება ბათილად ჩათვალა.⁵ ეს ყოველივე მეტად სპეციფიკურ და მნიშვნელოვან გარიგებად აყალიბებს თავდებობის ხელშეკრულებას.

II. თავდებობის ადგილი სამოქალაქო სამართლებრივ ხელშეკრულებათა შორის

თავდებობა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 22-ე თავში ნორმატიზებული ხელშეკრულებაა.⁶ იგი აქცესორული ვალდებულებაა. თავდებობა, აქცესორული ბუნების გამო⁷, შეიძლება მხოლოდ მაშინ წარმოიშვას, როცა, თავის მხრივ, წარმოიშვა უზრუნ-

ნაესი სასამართლოს, სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 8 თებერვლის Nას-1172-2018 გადაწყვეტილება.

⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 ივლისის Nას-726-2019 გადაწყვეტილება.

⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 891-905-ე მუხლები.

⁷ იქვე, 891-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

ველსაყოფი მოთხოვნა. თუ ძირითადი ვალდებულება რაიმე მიზეზით არ წარმოიშვა და არ არის ნამდვილი, თავდები თავისუფლდება ნაკისრი ვალდებულების შესრულებისგან.⁸ თუ არ არსებობს უზრუნველსაყოფი მოთხოვნა, მხოლოდ უზრუნველმყოფი ვალდებულების არსებობა აზრს კარგავს. თუმცა დოქტრინაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ შესაძლებელია ძირითადი ვალდებულების ბათილობის მიუხედავად, თავდებობა ძალაში დარჩეს და ის კონდიციური მოთხოვნის უზრუნველმყოფი ფუნქციის მატარებელი გახდეს.⁹ თუმცა, ზოგადად, თავდებობის აქცესორული ბუნება მიანიშნებს იმაზე, რომ მას რაიმე სახით წინ უნდა უსწრებდეს სხვა ძირითადი ვალდებულება და მოსაზრებას, რომელიც თავდებობის აქცესორულ ბუნებას ამ მხრივ ფართოდ განმარტავს და კონდიციური მოთხოვნის უზრუნველმყოფ ფუნქციასაც აკისრებს გარიგების ბათილობისას, დოქტრინაში კრიტიკოსები ჰყავს¹⁰. მიუხედავად თავდებობის აქცესორული ხასიათისა, ის ცალსახად დამოუკიდებელი ხელშეკრულებაა, მას სამოქალაქო კოდექსში დამოუკიდებელი ადგილი უკავია და იგი დაიდება სესხის ხელშეკრულებისგან განცალკევებულად. უზენაესმა სასამართლომ მხოლოდ სესხის ხელშეკრულებაზე თავდები პირების ხელმოწერა არ ჩათვალა თავდებობის ხელშეკრულების დადებად.¹¹ შესაბამისად, ეს ყველაფერი ხაზს უსვამს თავდებობის, როგორც ძირითადი ვალდებულებისგან განყენებული გარიგების, მნიშვნელობას. უზენაესმა სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში¹² აღნიშნა, რომ თავდე-

⁸ რუსიაშვილი გ., ქავშაია ნ., თავდებობის ხელშეკრულების დადება და მისი შინაარსი, „შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი“, N2, 2020, 26.

⁹ იქვე.

¹⁰ მესხიშვილი ქ., თავდებობის სამართლებრივი ასპექტები (თეორია და პრაქტიკა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, VI, 2017, 73. იხ. ციტირება: Medicus, Schuldrecht II, Besonderer Teil, 13. Auflage, C.H.Beck, München, 2006, S.193.

¹¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2020 წლის 19 მარტის Nას-1717-2019 გადაწყვეტილება.

¹² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 30 ივნისის Nას-132-2019 განჩინება.

ბოზა საკუთარ თავში ატარებს კაუზას, რაც იმას ნიშნავს, რომ უზრუნველყოფის მიზნით დადებული ხელშეკრულება დამოუკიდებელი ხასიათისაა – უზრუნველყოფი პირები საკუთარ და არა სხვის ვალდებულებას ასრულებენ¹³ და მოვალესა და კრედიტორს შორის წარმოშობილი ურთიერთობის გარდა, სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშობა ასევე ძირითად მოვალესა და თავდებს შორისაც,¹⁴ რითიც არის განპირობებული თავდების მიერ კრედიტორის წინაშე შესრულების ვალდებულების აღება.

თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის არსებული შიდა ურთიერთობის ნაკლი თავდებობის ხელშეკრულების ნამდვილობაზე არ აისახება,¹⁵ მიუხედავად იმისა, რომ თავდებობა, ძირითად ვალდებულებასთან მიმართებით არის აქცესორული და სუბსიდიური. ეს, ერთი მხრივ, ნიშნავს იმას, რომ თავდების ვალდებულების არსებობა და მისი ფარგლები დამოკიდებულია ძირითად ვალდებულებაზე (აქცესორულობა) და გარდა ამისა, თავდები კრედიტორის წინაშე, ძირითადად, მხოლოდ როგორც მომდევნო რიგის მოვალე, ისე აგებს პასუხს,¹⁶ თავდების პასუხისმგებლობის ცვლილებაზე გავლენას ვერ ახდენს მოვალის გადახდისუწარიანობა. თავდების არსი სწორედ ისაა, რომ მან მთელი თავისი ქონებით უზრუნველყოს კრედიტორი, თუ ძირითადი მოვალე კრედიტორს თავად ვერ უზრუნველყოფს.¹⁷ თავდების გარდაცვალება არ წყვეტს თავდებობას, რადგან იგი მემკვიდრეობით გადადის და ჩვეულებრივ

¹³ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის, 2019 წლის 21 ოქტომბრის **ნას-647-647-2018** გადაწყვეტილება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2020 წლის 25 ივნისის **ნას-401-2019** განჩინება; რუსიაშვილი გ., აქცესორულობის პრინციპი იპოთეკისა და თავდებობის მაგალითზე, „შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი“, **N3, 2019, 15.**

¹⁴ რუსიაშვილი გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 891, ველი 4. <т.1/УЛҚ> [10.04.2022].

¹⁵ იქვე.

¹⁶ იქვე, ველი 25.

¹⁷ მესხიშვილი ქ., თავდებობის სამართლებრივი ასპექტები (თეორია და პრაქტიკა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, **VI, 2017, 38.** იხ. ციტირება: Medicus, Schuldrecht II, Besonderer Teil, 13.Auflage, C.H.Beck, München, 2006, S.194.

აგრძელებს არსებობას.¹⁸ თავდებობა, იპოთეკისგან განსხვავებით, მკაცრად აქცესორული ხასიათის არაა. სსკ-ის 891-ე მუხლის მე-2 ნაწილი (სამომავლო და პირობითი მოთხოვნებისთვის თავდებობა) იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ გარკვეულწილად „შერბილდეს“ აქცესორული ხასიათი. შესაბამისად, თავდებობის აქცესორულობის პრინციპიდან არსებობს გამონაკლისები. მაგალითად, როდესაც ქონების არარსებობის გამო მოვალე წყვეტს ვალდებულების შესრულებას.¹⁹ უზენაესი სასამართლოს 2020 წლამდე არსებული პრაქტიკა განსახილველ საკითხთან მიმართებით საკმაოდ ხისტი იყო, თუმცა, ამის მიუხედავად, თავდებობის, როგორც თავის თავში კაუზის მატარებელი გარიგების, არსი კითხვის ნიშნის ქვეშ არ დამდგარა. შესაბამისად, მიუხედავად თავდებობის აქცესორული ხასიათისა, ის ნამდვილად დამოუკიდებელი ხელშეკრულებაა. ამ არგუმენტს სიმტკიცეს მატებს ის ფაქტიც, რომ თავდებობის ხელშეკრულებას თავისი ნამდვილობის წინაპირობები აქვს სესხის ხელშეკრულებისგან დამოუკიდებლად. აქედან გამომდინარე, თავდებობა ხელშეკრულებაა თავდებსა და კრედიტორს შორის, რომლის ფარგლებშიც ხელშეკრულების მხარეებს დამოუკიდებლად ეკისრებათ კეთილსინდისიერების და გულისხმიერების ვალდებულებანი.

III. აქცესორული ბმის სიმყარე თავდებობის ხელშეკრულებასა და უზრუნველსაყოფ ვალდებულებას შორის

ნებისმიერი სამოქალაქოსამართლებრივი ხელშეკრულება იდება შესრულებით შეწყვეტის მიზნით, მხარეები კისრულობენ ვალ-

¹⁸ პერანიძე მ., თავდების დაცვის მექანიზმები თავდებობის ურთიერთობის ფარგლებში, თბილისი, 2021, 30-31; იხ. ციტირება: MüKoBGB/Habersack, 8. Aufl. 2020, BGB § 765 Rn. 51.

¹⁹ იქვე, იხ. ციტირება: MüKoBGB/Habersack, 8. Aufl. 2020, BGB § 767 Rn. 7.

დებულებას, შეასრულონ ის.²⁰ თუმცა სამოქალაქო კოდექსი ვალდებულების შეწყვეტის სხვა გზებსაც ითვალისწინებს, მათ შორისაა მოვლის ლიკვიდაცია.²¹ ამ დროს პირს აღარ აქვს ვალდებულების შესრულების მოვალეობა. საინტერესოა, იმ შემთხვევაში, თუ ლიკვიდირებული პირი ძირითადი მოვალეა და მის მიმართ ვალდებულება შეწყდება სამოქალაქო კოდექსის 454-ე მუხლის საფუძველზე, რა ბედი ეწევა თავდებობას, რადგან ძირითადი მოვალე ფაქტობრივად კანონის ძალით გათავისუფლებულია ვალდებულებისგან. სამოქალაქო კოდექსის 891-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან და 893-ე მუხლის პირველი წინადადებიდან კი ნათლად იკვეთება, რომ თავდებობა აქცესორული ხასიათისაა და უზრუნველსაყოფი ინტერესის გარეშე არ შეიძლება არსებობდეს.

უზენაესმა სასამართლომ თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში,²² რომელიც ეხებოდა ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციისას თავდებისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საკითხს, გაავლო ზღვარი თავდებობას, როგორც დამოუკიდებელ ხელშეკრულებასა და თავდებობას, როგორც აქცესორულ გარიგებას, შორის. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ თუ ძირითადი ვალდებულების გაუქმება იმთავითვე აუქმებს კრედიტის უზრუნველსაყოფად გამოყენებულ საშუალებებს მათი აქცესორულობის გამო და პასუხისმგებლობისაგან ათავისუფლებს უზრუნველმყოფ პირებს, „ეს მთლიანად გამოაცლის საფუძველს საკრედიტო ურთიერთობებში უზრუნველყოფის ინსტიტუტის არსებობას, დანიშნულებასა და მიზანს“²³.

განსახილველი გადაწყვეტილებით საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ საკმაოდ მნიშვნელოვანი პრაქტიკა ჩამოაყალიბა

²⁰ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2019, 832.

²¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 454-ე მუხლი.

²² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 30 ივნისის Nას-132-2019 განჩინება.

²³ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 15.

კრედიტორთა უფლებების დაცვის კუთხით. სასამართლომ კრედიტორს მისცა შესაძლებლობა, რომ თავდებისაგან მოეთხოვა მთლიანი ვალდებულების შესრულება, მიუხედავად ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციისა, რითაც შექმნა კრედიტორთა უფლებების დაცვის საკმაოდ მყარი გარანტიები. თუმცა, საკითხავია, რამდენად სამართლებრივად დასაბუთებულია ამგვარი გარანტიების შექმნა და სწორად განმარტა თუ არა სასამართლომ კანონი. პირველი ინსტანციის სასამართლომ ამავე საქმეზე გადაწყვეტილებას საფუძველად დაუდო სსკ-ის 454-ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც, იურიდიული პირის ვალდებულება წყდება მისი ლიკვიდაციის დამთავრების რეგისტრაციის მომენტიდან.²⁴

მნიშვნელოვანია იმის განხილვა, თუ რას ნიშნავს ლიკვიდაციის პროცესი. ეს არაა საწარმოს რეგისტრაციიდან უბრალოდ ამოშლა, არამედ მას წინ უძღვის კრედიტორთა დაკმაყოფილების პროცესი იქამდე, სანამ საწარმოს აქვს რაიმე ქონება, მაქსიმალურად ყველა კრედიტორის მოთხოვნა კმაყოფილდება.²⁵ ლიკვიდაციის პროცესი სწორედაც რომ კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილებას ეძღვნება და აღნიშნული პროცესის დასრულების შემდეგ ხდება სამეწარმეო იურიდიული პირის რეგისტრაცია. აღნიშნული რეგისტრაცია კი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველია.²⁶ შესაბამისად, ლიკვიდაციის პროცესს წინ უძღვის კრედიტორთა შესაძლო დაკმაყოფილების პროცესი, ხოლო თუ კრედიტორთა მოთხოვნა რჩება დაუკმაყოფილებელი, ამ რისკის მატარებელი თავად კრედიტორია, რადგან ლიკვიდაციის შემდეგ, სსკ-ის 454-ე მუხლის თანახმად, შეწყდება ვალდებულება ძირითადი მოვალის მიმართ. ერთ-ერთ საქმეზე საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ იურიდიული პირის ლიკვიდაციის შემთხვევაში აღარ არსებობს პირი, რომლის მიმართაც შეიძლება აღსრულდეს გადაწყვე-

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 30 ივნისის №ს-132-2019 განჩინება.

²⁵ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2019, 911.

²⁶ იქვე, 912.

ტილება, რის გამოც, სასამართლომ მიიჩნია, რომ უნდა შეწყდეს არა მხოლოდ სააპელაციო, არამედ მთელი სასარჩელო წარმოება.²⁷

ძირითადი მოვალის მიმართ მოთხოვნის არარსებობა ზეგავლენას ახდენს თავდების უფლებებზეც, რადგან სსკ-ის 905-ე მუხლის მიხედვით, თავდებს, მას შემდეგ, რაც ის გადაიხდის ძირითადი მოვალის ვალს, უფლება აქვს ძირითად მოვალეს მოსთხოვოს თანხების ანაზღაურება. იმ შემთხვევაში, თუ ძირითადი მოვალე ლიკვიდირებულია და შესაბამისად, მასსა და კრედიტორს შორის არსებული ვალდებულება შეწყვეტილი, მაშინ კრედიტორის მოთხოვნა თავდებზე ვეღარ გადავა და აღმოჩნდება, რომ თავდები გადაიხდის თანხას, თუმცა მას ვეღარ მოითხოვს ძირითადი მოვალისაგან. ვინაიდან ამჟამად, რომ იზღუდება თავდებთა უფლებები, უნდა შეფასდეს ეს შეზღუდვა რამდენად გამართლებულია და რეალურად რაში მდგომარეობს უზრუნველყოფის არსი.

კრედიტის უზრუნველყოფის ყველა საშუალებას აერთიანებს კრედიტორის მიზანი – საკუთარი მოთხოვნის დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა და ამ მიზნით, მისთვის დამატებითი სამართლებრივი პოზიციების მინიჭება, რომელთა ძალითაც უნდა მოხდეს მოთხოვნის შესრულების გარანტირება,²⁸ ანუ კრედიტორს სურს დააზღვიოს მოვალის გადახდისუუნარობის რისკი, მაშინ, როდესაც თავად თავდების ძირითადი მიზანი მოვალის კრედიტუუნარობის რისკის ტვირთვაა. თუმცა თავდების შინაგანი მოტივაცია შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს და ეს გავლენას ვერ მოახდენს თავდებობის გარიგების ნამდვილობაზე. თავდებს, როგორც წესი, შესრულების მიმართ თავისი დამოუკიდებელი ინტერესი არ გააჩნია. მისი შესრულება მხოლოდ მოვალის ინტერესებშია. თავდებობა კი მოვალის მხრიდან ვალდებულების შესრულების უზრუნ-

²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სამოქალაქო სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2006 წლის 23 ოქტომბრის №ს-412-804-06 გადაწყვეტილება.

²⁸ რუსთაშვილი გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 891, ველი 1. <lt.ly/UQLq> [10.04.2022].

ველყოფას ემსახურება.²⁹ ამასთანავე, ვინაიდან თავდებობა თავისი არსით მხოლოდ ვალდებულებას მოიცავს, სასამართლო პრაქტიკამ დაადგინა თავდების დაცვის სტანდარტი მისი გამოუცდელიობიდან გამომდინარე, როდესაც თავდებს არ გააჩნია შესაძლებლობა, სრულად გაიზაროს ის პასუხისმგებლობა, რასაც ის თავდებობით კისრულობს, ამ შემთხვევაში თავად კრედიტორს აქვს ვალდებულება მაქსიმალურად გამოიკვლიოს თავდების გადახდისუნარიანობა და თავდების მიერ გამოვლენილი ნების ნამდვილობა.³⁰ ამგვარად, თავდების მიერ თავდებობის ხელშეკრულების გაფორმებისას სრულადაა გააზრებული ის პასუხისმგებლობა, რასაც თავდები ხელშეკრულებით კისრულობს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შესაძლებელია დადგეს თავდებობის ხელშეკრულების ბათილობის საკითხიც კი. შესაბამისად, თავდებობის ხელშეკრულების დადებისას, თავდები საკუთარი რისკის სფეროში აქცევს მოვალის შესაძლო ეკონომიკურ კრახს.

ზემოაღნიშნული გარემოებებიდან გამომდინარე, უზენაესმა სასამართლომ სწორად მოახერხა უზრუნველყოფის მიზნის იდენტიფიცირება და რისკების გადანაწილება, სსკ-ის 454-ე მუხლის მიზანი არაა მოვალის პრივილეგირება, პირიქით, 454-ე მუხლი ვალდებულების შეყვეტის ყველაზე უკიდურესი საშუალებაა, რა დროსაც შეუძლებელია კრედიტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ლიკვიდაციის შემდეგ იურიდიულ პირს აღარ რჩება უფლებამონაცვლე, განსხვავებით ფიზიკური პირის გარდაცვალების შემთხვევისგან, რომელსაც ვალდებულება მიღებული სამკვიდროს ნაწილში გადაჰყვება სსკ-ის 893-ე მუხლის მიხედვით. შესაბამისად, მსგავს სიტუაციაში განსხვავებული მიდგომა იურიდიული პირის და ფიზიკური პირის თავდებთა ვალდებულებების მიმართ არაასწორი და დისკრიმინაციული იქნებოდა.

²⁹ მესხიშვილი ქ., თავდებობის სამართლებრივი ასპექტები (თეორია და პრაქტიკა), „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, VI, 2017, 73. იხ. ციტირება: Medicus, Schuldrecht II, Besonderer Teil, 13.Auflage, C.H.Beck, München, 2006, S.193-194.

³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 05 ივლისის Nას-726-2019 გადაწყვეტილება.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ქართული სასამართლოს გადაწყვეტილება ეთანადება გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკას. ძირითადი მოვალის გაკოტრების მიუხედავად, გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო განმარტავს, რომ „თავდებობა, მიუხედავად მისი აქცესორულობისა, გამონაკლისის სახით, დამოუკიდებელი მოთხოვნის ფორმით უნდა დარჩეს ძალაში“³¹, მსგავსი ვითარებაა მაშინაც, როდესაც ძირითადი ვალი მცირდება მოვალის გაკოტრების გამო.³² შესაბამისად, სასამართლოს მითითება უზრუნველყოფის მიზანსა და აქცესორული ბმის შესუსტებაზე, მიმართულია არა რომელიმე მხარის პრივილეგიებისკენ, არამედ უკვე არსებული სახელშეკრულებო თვითბოჭვის დაცვისკენ. აღნიშნული დაცვითი ინტერესი აღარ იარსებებს იმ შემთხვევაში, თუ ძირითად ხელშეკრულებაში შევიდა ცვლილება თავდებობის ხელშეკრულების შეუცვლელად, აღნიშნული განიხილება ნოვაციად და უზენაესი სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკის მიხედვით, თავდები თავისუფლდება ვალდებულების შესრულებისგან.³³ მსგავსი მიდგომა დამკვიდრებულია უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკით.³⁴ აღნიშნულ შემთხვევაში, სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე, თავდებობის და სესხის ხელშეკრულებებს შორის აქცესორული კავშირი

³¹ პერანიძე მ., თავდების დაცვის მექანიზმები თავდებობის ურთიერთობის ფარგლებში, თბილისი, 2021, 33. იხ. ციტირება: BGHZ 82, 327; BGH WM 1956, 1209; KG NJW 1955, 1152; BGH NJW 1955, 11 52; BGHZ 25, 217. მითითებულია: რუსიაშვილი გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მუხლი 893, ველი 20. <ty/1Ezp> [11.04.2022]

³² კროპჰოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თ. დარჯანიას და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, ე. ჩაჩანიძის, თ. დარჯანიას და ლ. თოთლაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2014. 568-569.

³³ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის პირველი ოქტომბრის Nას-704-667-2013 გადაწყვეტილება.

³⁴ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სამოქალაქო საქმეთა პალატის, 2019 წლის 21 ოქტომბრის Nას-647-647-2018 განჩინება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სამოქალაქო საქმეთა პალატის, 2019 წლის 7 მაისის Nას-97-2019 განჩინება; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, სამოქალაქო საქმეთა პალატის, 2017 წლის 20 იანვრის No.ას-836-802-2016 განჩინება.

მტკიცება, თუმცა მხოლოდ სსკ-ის 454-ე მუხლთან მიმართებით აღნიშნულმა აქცესორულმა ბუნებამ ნაკლებად მყიფე ხასიათი შეიძინა.³⁵ სასამართლომ განავითარა ახალი მსჯელობა თავდებობის აქცესორულ ბუნებასთან დაკავშირებით, სწორედ აქედან დაედო საფუძველი თავდებობის, როგორც დამოუკიდებელი ხელშეკრულების, აღქმას. კასაციამ დაადგინა, რომ, თავდებობის აქცესორული ხასიათის მიუხედავად, ის სესხის ხელშეკრულებისგან დამოუკიდებელი ხელშეკრულებაა, რომელიც თავის თავში მოიცავს კაუზას, თავდები კრედიტორის წინაშე პასუხისმგებელია არა ძირითადი სესხის ხელშეკრულების მოვალე-კრედიტორს შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობიდან, არამედ მის მიერ ნაკისრი ვალდებულებიდან გამომდინარე.³⁶

IV. დასკვნა

თავდებობა სესხის ხელშეკრულებისგან დამოუკიდებელი ხელშეკრულებაა, მას თავისი კუთვნილი ადგილი აქვს სამოქალაქო კოდექსში და მიუხედავად იმისა, რომ არსებობისთვის სჭირდება უზრუნველსაყოფი ვალდებულება, ის დამოუკიდებლად წარმოშობს ვალდებულებებს თავდების მიმართ. თავისი გადაწყვეტილებით უზენაესმა სასამართლომ თავდებობის ხელშეკრულების არსი წარმოაჩინა, მან, ერთი მხრივ, ხაზი გაუსვა თავდებობის ხელშეკრულების აქცესორულ ბუნებას და ყურადღება გაამახვილა ძირითად ვალდებულებასთან მის მიმართებაზე და მეორე მხრივ, შეაფასა თავდებობა, როგორც მხარეთა შორის დადებული დამოუკიდებელი ხელშეკრულება. სასამართლომ სწორად აღნიშნა, რომ თავდებობა თავის თავში მოიცავს კაუზას და ამ კაუზის საფუძველზე სწორედ თავდები პირია ვალდებული კრედიტორის მიმართ საკუთარი ნაკისრი ვალდებულების ფარგლებში. სასამართლომ

³⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2020 წლის 25 ივნისის Nას-401-2019 განჩინება.

³⁶ იქვე.

მართებულად გამიჯნა ერთმანეთისგან ძირითადი მოვალისა და თავდების პასუხისმგებლობა.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა აქცესორული ზმის სიმსუბუქეზე მთელ რიგ შემთხვევებში და სწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის 454-ე მუხლი უზრუნველყოფის მიზანთან მიმართებით. სასამართლომ მართებულად შეაფასა სსკ-ის 454-ე მუხლის გამოყენებისას ის, რომ თავდებობის აქცესორული ბუნების არასწორად განმარტების შემთხვევაში საფრთხე ექმნებოდა მთლიანად უზრუნველყოფის ინსტიტუტის არსებობას, რაც საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენებდა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობას და თავდებებს ზედმეტ და გაუმართლებელ პრივილეგიას მიანიჭებდა. სასამართლომ, თავდებობის ხელშეკრულების აქცესორული ბუნების სწორი განმარტებით, საფუძველი ჩაუყარა კრედიტორთა უზრუნველყოფის მიზნის სწორად განხორციელებას და მისცა მათ, ძირითადი მოვალის ლიკვიდაციის მიუხედავად, თავდები პირისგან მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესაძლებლობა. მართალია, ამ გადაწყვეტილებით ფაქტობრივად თავდები პირები აღმოჩნდნენ იმგვარ სიტუაციაში, რომ მოუწევთ მთლიანი დარჩენილი ვალდებულების შესრულება ნაკისრი პასუხისმგებლობის ფარგლებში, თუმცა სამაგიეროდ, ისინი დაკარგავენ მოთხოვნის უფლებას სსკ-ის 905-ე მუხლიდან გამომდინარე ძირითადი მოვალის მიმართ, რადგან ძირითადი მოვალის ვალდებულება კრედიტორის მიმართ, სსკ-ის 454-ე მუხლიდან გამომდინარე, შეწყვეტილია და თავად ძირითადი მოვალე ლიკვიდირებულია, შესაბამისად, მისი ცესიაც ვერ მოხდება, მაგრამ აღნიშნული რისკი თავდებობის ხელშეკრულების მომენტში თავად თავდებმა იტვირთა. ამიტომ სწორედ თავდებმა პირმა უნდა ატაროს ძირითადი მოვალის გადახდის უუნარობის რისკი და არ არსებობს ამ რისკის კრედიტორისთვის გადაკისრების სამართლებრივი საფუძველი, როდესაც ჯერ კიდევ არსებობს გადახდის უნარიანი თავდები.

THE SCOPE OF THE SURETY'S LIABILITY IN THE EVENT OF THE LIQUIDATION OF THE PRINCIPAL DEBTOR

Giorgi Beridze*

The article concerns the legal nature of suretyship contract and its relation to the principal debt agreement. It discusses legal basis for the performance of an obligation by the surety's following the death of the principal debtor. Discussion is based on an analysis of the case law of the Supreme Court of Georgia and doctrinal views.

The issue under consideration is important, because formal legitimacy and the purpose of the law are at odds with each other. Aim of the article is to assess the legal status of the guarantor and the creditor, to determine whether a balance between their rights is maintained.

Keywords: Securing Credit, Insolvent Debtor, Suretyship, Liability.

* Ph.D. Candidate at Sulkhani-Saba Orbeliani University, Attorney at Law.
orcid.org/0000-0002-9254-0893.